

UPEC 2012. Josep Fontana presentat per Borja de Riquer

Voldria situar l'anàlisi del que ha passat al món des del 1945, que és el que vaig voler fer en el meu llibre, en una perspectiva més llarga, que ens permeti veure millor la forma en què la història pot ajudar-nos a entendre el present que estem vivint.

Per a això em cal anar molt enllà, als temps de la Il·lustració, quan va sorgir una concepció de la història que ha dominat la nostra concepció del món els dos segles darrers. És la visió que Condorcet va expressar a l'*Esborrany d'un quadre històric dels progressos de l'esperit humà*, en què sosté que la capacitat de perfecció de l'home és indefinida i que els seus progressos "podran seguir una marxa més o menys ràpida, però que mai no serà retrògrada".

Tots compartíem d'alguna manera aquesta concepció, que s'havia convertit en la base dels programes polítics dominants i de les previsions generals de futur. Els historiadors, per exemple, parlàvem d'un ascens sense interrupcions des de la revolució neolítica que havia vist néixer l'agricultura fins a la revolució industrial, que havia multiplicat la capacitat de producció de béns. En el terreny de la societat, la conquesta de les llibertats individuals per la Revolució francesa venia seguida per la dels drets socials. Tot això havia comportat que visquéssim en un món més lliure, en què havia anat millorant el nivell de vida dels ciutadans.

Cal dir que, si bé aquesta semblava una idea progressista, reivindicada pels partits revolucionaris, formava part també, en una altra versió, de la visió de "la fi de la història" propugnada per una burgesia triomfant que tenia interès a fer-nos creure en l'existència d'un únic ordre final de les coses, al qual havien de tendir naturalment totes les línies d'evolució.

El fet és que amb aquesta visió del passat acceptàvem també la creença que se'n deduïa que el futur seguiria aquestes mateixes pautes de progrés i llibertat. I la veritat és que el panorama del món el

1945, després de la victòria sobre el feixisme, quan començava a consolidar-se l'estat del benestar i els dirigents dels règims vencedors feien tota mena de promeses de millora per al futur, semblava confirmar-ho.

En alguna mesura era veritat que havíem anat progressant els darrers cent cinquanta anys, però aquest progrés no era, com potser pensàvem, el fruit d'una regla interna de l'evolució humana, sinó el resultat de moltes lluites col·lectives. Ni les llibertats polítiques, ni els guanys econòmics no van ser aconseguits per una concessió dels grups i dels interessos dominants, sinó que van costar revoltes i revolucions, esforços i vides.

El creixement econòmic d'Europa entre 1500 i 1850, que havia fet possible el triomf d'Occident i la imposició del seu domini sobre la resta del món, l'havíem integrat en la nostra visió de la història com un pas endavant en la via del progrés. Però quan de les xifres de producció passem a considerar la sort dels homes i les dones, la imatge es transforma en una altra de retrocés. La història antropomètrica, que ens permet arribar al coneixement de l'evolució dels nivells de vida, ens ha revelat que des del segle XVI a mitjan segle XIX hi ha hagut a les zones més avançades d'Europa una relació inversa entre desenvolupament econòmic i nivell de vida, que ens demostra que amples sectors de la població europea no van treure cap profit del creixement econòmic que s'estava produint. Va ser aleshores, també, quan vàrem descobrir que la fàbrica de la revolució industrial no havia nascut de les necessitats del progrés tecnològic, sinó de la voluntat dels patrons de controlar millor la força de treball per obtenir més beneficis de la seva explotació.

Aquesta situació no va canviar, en el que fa referència al benestar general, perquè els governs o les classes benestants s'il·lustressin i decidissin fer una política més generosa en el terreny del repartiment dels guanys. Si les coses van canviar va ser com a conseqüència de cent anys de lluites socials organitzades pels treballadors, de vagues, protestes i revoltes, que van obligar a pactes i concessions per tal de no veure subvertit l'ordre social com

a conseqüència d'intents revolucionaris com el de la Comuna de París. Els terrors que van engendrar aquestes revoltes van ser, justament, la base perquè les classes propietàries s'avinguessin a negociar millores.

El 1917, a més, es va produir un esdeveniment, el triomf de la revolució bolxevic a Rússia, que va portar els terrors al màxim. Això s'esdevenia, a més, en una societat europea sacsejada per la guerra més terrible que fins aleshores havia conegut la humanitat. Salvatore Quasimodo ha dit que després d'una guerra res no sembla igual que abans. Els homes que s'han enfrontat amb la mort tornen de les trinxeres amb una ment canviada, que no accepta els vells valors, i cal parlar-los en un llenguatge nou. Un observador prou agut com era Keynes deia, a poc d'acabar-se la guerra, que el creixement capitalista s'havia basat fins aleshores en un doble engany: "Per una banda les classes treballadores acceptaven, per ignorància o impotència (...), una situació en què no podien anomenar seva més que una petita part del pastís que ells, la naturalesa i els capitalistes contribuïen a produir. I, en canvi, els era permès a les classes capitalistes endur-se la major part del pastís i, a més, eren lliures en principi per consumir-lo". Però, afegia Keynes, la guerra ha posat al descobert aquesta mentida: "Les classes treballadores potser que no vulguin seguir més temps en aquesta àmplia renunciació, i les classes capitalistes, perduda la confiança en el futur, poden tenir la pretensió d'aprofitar-se més plenament de les seves facultats de consumir, mentre durin, i accelerarien d'aquesta manera l'hora de la confiscació".

Els governs europeus no van saber adonar-se de les expectatives de canvi social i de les aspiracions a la millora de les seves condicions de vida de la població que havia pagat el preu de mort i sofriment de la guerra, i es van enfrontar a aquestes demandes amb una total incomprensió, creient que eren un simple efecte del contagi soviètic i que l'únic que els calia fer era utilitzar la repressió per liquidar-les.

Els anys d'aquella postguerra van ser de commoció social a tot Europa: revolta espartaquista a Alemanya, vaga general a Anglaterra, ocupacions de fàbriques a Itàlia, revolució comunista d'Hongria, commoció social a Àustria, trienni bolxevic als camps d'Andalusia... De fet, tota la història del segle XX, des del 1917 fins cap als anys setantes, va estar condicionada per la gran por del comunisme, agreujada en produir-se la crisi econòmica dels anys trenta, amb les seves conseqüències d'atur i de fam, que semblaven anunciar el fracàs del capitalisme. Una crisi que era, com havia previst Keynes, el fruit de l'afany immoderat de guany de "les classes capitalistes".

La gran por de la revolució va inspirar per una banda solucions autoritàries com les del feixisme italià i el nazisme alemany, que eren essencialment fórmules per evitar el triomf del comunisme, com ho mostraven començant per liquidar els sindicats que havien dirigit fins aleshores el moviment obrer. Per una altra, va donar pas a polítiques que volien mantenir la versió liberal d'aquest projecte de progrés, amb la introducció de mesures reformistes, com les que es van aplicar als Estats Units amb el *New Deal*.

Nouriel Roubini ha explicat així el procés de pactes i negociacions que es van produir:

"Fins i tot abans de la Gran Depressió, les classes burgeses il·lustrades d'Europa reconeixien que, per tal d'evitar revolucions, calia protegir els drets dels treballadors, millorar els salaris i les condicions de treball i crear un estat del benestar per redistribuir la riquesa i finançar béns socials -educació, sanitat i una xarxa social de protecció.(...) L'ascens de l'estat del benestar va ser, per tant, una resposta (...) al temor a les revolucions populars, el socialisme i el comunisme (...). Tres dècades de relativa estabilitat econòmica i social van seguir, dels darrers anys quaranta a mitjan anys setanta: un període en què la desigualtat va caure considerablement i els ingressos mitjans van créixer ràpidament".

La fi de la Segona Guerra Mundial, el 1945, va portar, com ja he dit, a una època de grans promeses de futur. Els vencedors havien

anunciat en plena guerra, en la Carta de l'Atlàntic del 1941, que construïrien un món en què estaria garantit "el dret que tenen tots els pobles a triar la forma de govern sota la qual volen viure", a la vegada que una pau que havia de proporcionar "a tots els homes de tots els països una existència lliure, sense por ni pobresa".

I la veritat és que, almenys en el pla de les relacions entre el capital i el treball, les coses no van començar malament, potser perquè persistia la gran por del comunisme, que s'havia reforçat amb la participació soviètica en la victòria a la guerra mundial. Una por a la qual es va voler fer front amb el doble argument de convèncer-nos que estàvem en un món on les coses anirien evolucionant cada vegada més favorablement en el sentit de la llibertat i de la igualtat -o sigui que era innecessari pensar en termes de revolució- i, per altra banda, difonent un dels enganys més grans que mai s'hagin inventat: el de fer-nos creure que hi havia un enemic d'aquest progrés pacífic, el comunisme soviètic, que es proposava acabar tant amb les llibertats democràtiques com amb el programa de progrés, la qual cosa feia necessari no solament armar-se per evitar que conquerís el món, sinó també mantenir una estricta disciplina social.

És a dir: calia equipar-se amb bombes atòmiques i míssils per poder resistir un possible atac de l'enemic exterior, i vigilar i reprimir els possibles aliats interiors que pogués tenir el comunisme, la qual cosa va servir per criminalitzar els sectors més avançats dels sindicats i de l'esquerra. No ha estat fins fa pocs anys que bona part dels que van ser víctimes d'aquest immens engany han començat a descobrir que els havien estafat.

Tornem endarrere, però, cap als aspectes positius que va tenir la voluntat de conciliació social dels anys que van seguir a la Segona Guerra Mundial. Cal reconèixer que el període del 1945 al 1975 va ser en el conjunt dels països desenvolupats una etapa de pau social, en què un repartiment més equitatiu dels guanys va permetre millorar la sort de la majoria. Els salaris creixien al mateix ritme que

augmentava la productivitat i amb ells creixia la demanda de béns de consum per part dels treballadors, cosa que comportava un estímul a l'augment de la producció. És una realitat que s'ha definit com "una democràcia de classe mitjana" que implicava "un contracte social no escrit entre el treball, els negocis i el govern, entre les elits i les masses".

Aquesta etapa feliç, inspirada en bona mesura per la por a la subversió comunista, es va acabar els anys setanta del segle passat, després de la crisi del petroli, que va servir d'excusa per iniciar el canvi. La primera conseqüència de la crisi econòmica havia estat que la producció industrial del món minvés un 10% i que milions de treballadors quedessin en l'atur, tant a Europa occidental com als Estats Units. Aquests van ser anys de commoció social, amb els sindicats mobilitzats a Europa en defensa dels interessos dels treballadors, cosa que els va permetre de retardar unes dècades els canvis que s'estaven produint als Estats Units i a Gran Bretanya, on els empresaris, sota l'empara de Ronald Reagan i de la senyora Thatcher, van decidir que aquest era el moment d'iniciar una política de lluita contra els sindicats, de desballestament de l'estat del benestar i de limitació del paper dels governs en el control de l'economia.

I és que cap al 1975 estava clar que el triomf de la Unió Soviètica en una hipotètica guerra global era impossible i que no calia témer que el comunisme pogués impulsar cap revolució als països desenvolupats. Els empresaris, i els polítics que representaven els seus interessos, podien dormir tranquils. No hi havia cap necessitat de seguir pactant: havia arribat l'hora de restaurar la plena autoritat del patró. Va ser aleshores que es va anar liquidant aquella etapa de conciliació que havia començat després del 1917 i va iniciar-se la segona, el nou corrent profund a què em referia abans, que segueix encara en ple desenvolupament.

El primer signe del canvi va ser l'inici del que Paul Krugman anomena "la gran divergència": el procés pel qual es va començar a produir un enriquiment considerable dels més rics i l'empobriment de

la major part dels altres. El resultat a llarg termini es pot sintetitzar en aquestes dades referides als Estats Units: entre 1973 i 2011 la productivitat va créixer un 80,4%, però el salari mitjà per hora treballada només ho va fer un 10,7%. És evident que ja no hi ha un repartiment equitatiu dels augments de riquesa entre empresaris i treballadors, que s'ha acabat el pacte que havia estat la base de l'harmonia social dels anys de postguerra.

Joseph Stiglitz, premi Nobel d'Economia, ho deia fa pocs dies en una entrevista: "Un treballador a temps complet està pitjor avui als Estats Units que fa 44 anys. És sorprenent, mig segle d'estancament. El sistema econòmic no funciona. No importa si unes poques persones al cim es beneficien escandalosament. Quan la majoria dels ciutadans no milloren, el sistema econòmic no va bé".

Si voleu un testimoni de la forma en què s'ha aconseguit aquest repartiment desigual de la riquesa a favor dels de dalt ho podeu veure en la carta que Michael Cembalest, cap d'inversions de JP Morgan Chase, va escriure el juliol del 2011 als clients del banc, on deia: "Els marges de benefici han aconseguit nivells que no s'havien vist des de fa dècades, (...) les reduccions de salaris i prestacions expliquen la major part d'aquesta millora. La compensació pel treball està als Estats Units actualment al mínim en cinquanta anys tant amb relació a les xifres de venda de les empreses com del PIB dels Estats Units".

Aquesta "gran divergència" no va néixer de causes econòmiques, de la dinàmica dels mercats, sinó d'unes causes polítiques, de "la manipulació de les lleis i les regles per obra dels que podien pagar 'negociadors', legisladors i advocats per realitzar els seus encàrrecs". Les explicacions, per tant, s'han de cercar en el terreny del poder, començant per la privatització de la política, que ha posat les institucions de govern en mans dels interessos empresarials i bancaris.

Aquesta degradació d'una política que es compra i es ven permet als empresaris bloquejar lleis que els obligarien a augmentar els seus costos, com l'augment del salari mínim (de fet, el que ara proposen

els empresaris és l'abolició de la idea mateixa d'un salari mínim), però també les que es refereixen al control de la pol·lució o les que s'adrecen a la prevenció del canvi climàtic. A banda d'això, els polítics s'encarreguen de rebaixar sistemàticament els impostos a les grans fortunes i, el que és pitjor, accepten que utilitzin argücies legals per no pagar-los.

Van ser els polítics directament lligats als interessos financers els que van aconseguir durant la presidència de Clinton que es deroguessin les lleis que posaven fre a l'especulació i els que van dur l'economia nord-americana a la crisi del 2008. La crisi no va ser un accident, sinó el lògic i natural producte d'una política dedicada a afavorir exclusivament els interessos dels més rics i de les grans empreses, incloent-hi la permissivitat davant l'especulació financera, portada fins a extrems delictius. Però les conseqüències immediates les van patir només els de baix: els bancs van ser recapitalitzats, mentre moltes famílies perdien les seves cases en no poder seguir pagant les hipoteques i l'atur augmentava sense control. Segons l'Oficina del Cens, el 2011 hi havia 47 milions de nord-americans (un de cada sis) que vivien per sota del límit de la pobresa i 19 milions (un terç d'aquests eren nens) en una situació d'"extrema pobresa".

La crisi va durar molt poc per a les grans empreses financeres i no gaire per a les industrials. Des de l'estiu del 2009 es va començar a dir als Estats Units que la crisi s'havia superat, almenys en el sector financer, i devia ser veritat, perquè els beneficis repartits als seus dirigents van tornar a les grans xifres del passat: la mitjana dels 100 dirigents més ben pagats és de 14,4 milions l'any.

Per al conjunt de la producció la recuperació de l'economia nord-americana es donava per assegurada el darrer trimestre del 2011. Una gran notícia, diria Robert Reich, però amb un aspecte inquietant, perquè "encara que el país produeix avui més béns i serveis que abans de la crisi (...), s'estan fent amb sis milions de treballadors menys". Què es pot fer amb aquests sis milions que resten al marge del procés productiu? Això sembla de fet un anunci del futur que prediu un

informe del McKinsey Global Institute, que afirma que cap al 2020 "sobraran" de 90 a 95 milions de treballadors no qualificats.

I és que, per més que segueixin acumulant beneficis, les grans empreses no els inverteixen per crear nous llocs de treball perquè els consumidors no compren prou com per justificar el risc i la despesa de produir més. Els beneficis de les empreses segueixen essent brillants, perquè les companyies han trobat maneres de mantenir les seves despeses salarials baixes amb tota mena de recursos. I aquest és exactament el problema. En retallar el que paguen per salaris, els empresaris estan retallant la capacitat de compra dels seus consumidors.

El que és fàcil de veure és que la crisi no ha fet més que afavorir el procés a llarg termini que condueix a l'augment de la desigualtat -és a dir, a l'empobriment de la majoria i a l'enriquiment d'uns pocs. Un procés que no solament segueix, sinó que s'ha accentuat com a conseqüència de la crisi. El març passat l'equip dirigit per Emmanuel Saez, professor de la Universitat de Califòrnia, publicava les seves estimacions del repartiment de la riquesa creada, que mostraven que, si en el conjunt del període de 1993 a 2010 la part del creixement total "capturada" pels més rics havia estat del 52%, durant els anys de "recuperació de 2009 i 2010" aquesta part va augmentar fins al 93%. Saez acabava el seu informe amb aquestes paraules: "Hem de decidir com a societat si aquest augment de la desigualtat dels ingressos és eficient i acceptable o, en cas contrari, quina combinació de reformes institucionals i fiscals hem de desenvolupar per tal de frenar-la".

Com es manté l'ordre social en un context d'abús com aquest? Aquest és un problema que presenta dues vessants diferents. Una, la d'explicar per què els treballadors voten governants conservadors. És un tema que deixaré ara de banda, per no allargar-me en excés. L'altra, però, resideix en el desenvolupament d'un aparell repressiu de nova mena, que no adopta la violència externa i pública dels temps del feixisme, però que és molt més eficaç, basat com està en l'espionatge i la prevenció.

Dos economistes, autors d'un llibre titulat *El capitalisme com a poder*, on sostenen que el capitalisme no és un sistema econòmic, sinó "el poder organitzat dels grups capitalistes dominants per transformar la seva societat", han escrit un treball provocador, *Les asymptotes del poder*, en què comparen el creixement dels ingressos del 10% dels nord-americans més rics amb el de la població empresonada o en llibertat condicional, i sostenen que des dels anys quaranta, com més creixen els ingressos del 10% dels més rics, més gran és la dosi de violència que representa la població empresonada, que és en aquests moments la més gran del món: dos milions, que representen una proporció de 730 presos per cada 100.000 habitants, quan la de la Xina és de 170.

La vigilància sobre els ciutadans s'ha convertit en una seriosa amenaça per a les llibertats públiques. Als Estats Units la NSA (National Security Agency) espia milions de "transaccions" (e-mails, trucades telefòniques, etc.), que poden ser analitzades per una sèrie de programes de "computació social", dedicats a l'"anàlisi dels sentiments", que fan un estudi sistemàtic de les informacions disponibles, amb una especial incidència en l'anàlisi del que circula per les xarxes socials, per tal d'identificar els possibles punts en què es pot produir una protesta i facilitar la forma de prevenir-la o de donar-hi resposta ràpidament.

Afegim-hi l'ús d'avions no tripulats, "drons", que comencen a ser utilitzats per diversos departaments de policia i que permetran mantenir un control pràcticament total dels ciutadans. El més angoixós és, a més, que, com és sabut, els drons no solament s'utilitzen per obtenir informació, sinó que al Iemen o al Pakistan serveixen per eliminar individus sospitosos de ser "enemics". Què pot passar un dia a les nostres ciutats, quan no es tracti només de desallotjar els joves de les places sinó d'enfrontar-se a moviments més violents? I això que us dic no és pas una fantasia; sabem ja de departaments de policia nord-americans que han manifestat la seva intenció d'armar drons amb gasos lacrimògens i pilotes de goma.

A Europa la persistència de la "xarxa social de protecció" creada pel moviment obrer va retardar inicialment, excepte a Gran Bretanya, una evolució semblant, però els efectes de la crisi del 2008 van facilitar que el procés s'accelerés aquí, on les coses eren en principi molt diferents. Malgrat això, el procés iniciat a partir de la crisi nord-americana va anar entre nosaltres més de pressa i més enllà que als Estats Units, tant pel que fa referència a l'eficàcia amb què la banca va aconseguir el control de la política econòmica, com als danys infligits a la ciutadania.

La seqüència va començar de manera molt semblant al que havia passat als Estats Units: especulació, crisi, rescat de la banca, empobriment dels treballadors i de les capes mitjanes. I amb una falla destinada a convèncer-nos que la culpa era del que havíem "malgastat" en escoles i hospitals, de manera que ens corresponia ara pagar per aquests excessos del passat.

No era veritat. Sí que ho era que hi havia hagut un mal ús de la despesa pública, que va resultar escassament productiva; però no ho és que el deute públic hagi estat, com encara ens volen fer creure avui, la causa de la crisi dels països del sud d'Europa. Una anàlisi de les xifres de les últimes dècades mostra que els dèficits i els deutes d'aquests governs estaven el 2008, a l'inici de la crisi, en un mínim històric. El problema el va causar l'augment incontrolat del deute privat, i l'actuació dels governs que el van assumir en arribar la crisi, com havien fet els Estats Units, però de manera molt més àmplia i incontrolada, com ho segueixen fent avui. El cas de Bankia, per exemple, l'haurem d'acabar pagant amb més retallades i més impostos.

Referint-se a la política anomenada d'austeritat -és a dir, a la combinació de disminució de la despesa de l'estat i deflació interna, que es reflecteix sobretot en la baixada dels salaris- tal com s'aplica a l'eurozona, Stiglitz deia fa poc en una conferència a Viena: "Penso que Europa s'encamina al suïcidi". Un suïcidi al qual ens porten governs decidits a salvar els bancs i sacrificar els éssers humans. En termes generals resulta innegable que l'austeritat ha

agreujat la situació econòmica a tots els països en què s'ha posat en pràctica. Un recent estudi del Fons Monetari Internacional sobre 173 casos d'austeritat fiscal registrats en països avançats entre 1978 i 2009 mostra que les conseqüències van ser sistemàticament contracció econòmica i augment de l'atur.

Els interessos sacrificats són, per exemple, els de l'educació. Un editorial del *New York Times* deia: "Escatimar en el que necessita la força de treball del demà per pagar la bombolla immobiliària d'ahir no té sentit en termes econòmics". Com ha dit Stiglitz: "L'actiu més valuós de la societat, el seu capital humà, està essent malgastat i fins i tot destruït. Els joves, privats a llarg termini d'un treball decent (...), acaben alienats (...). La joventut és l'època en què es formen les habilitats; d'aquesta manera, en canvi, s'atrofien (...). El patiment que sofreix Europa, en especial els seus pobres i els seus joves, és innecessari".

Austeritat i repressió són dues qüestions clarament relacionades, a Europa com als Estats Units, ja que formen un dels elements definidors del nou sistema que ha reemplaçat el dels drets socials i l'estat del benestar. Convé que quedi clar: no es tracta de mesures temporals destinades a fer front a la crisi, que desapareixeran quan es torni a la normalitat en el terreny de l'economia. La criminalització de la protesta va encaminada sobretot a imposar unes mesures restrictives que contenen elements de canvi permanent en les regles del joc social, destinats a persistir: reforma laboral, limitació del dret de vaga, atacs als sindicats, privatització progressiva de la sanitat pública, desballestament de l'educació pública...

Michael Hudson, professor de la Universitat de Missouri, denuncia en un text sobre "la transició d'Europa de la socialdemocràcia a l'oligarquia financera" que la mena de guerra que estem vivint té objectius que van més enllà de l'economia, ja que amenaça dur-nos a una nova època d'augment de la desigualtat, que es consolidarà a mesura que una oligarquia financera vagi reemplaçant els governs democràtics i sotmeti la població a una servitud per deutes.

El que està passant, diu, és "un cop d'estat oligàrquic en què els impostos i el control dels pressupostos estan passant a les mans d'uns executius nomenats pel càrtel internacional dels banquers".

Observant el que passa a Gran Bretanya, Paul Krugman escrivia el 31 de maig passat que havia demanat a polítics i dirigents econòmics per què s'entesten a seguir una política d'austeritat, quan ells no tenen els problemes dels països de la zona de l'euro, en disposar d'una moneda pròpia, cosa que els permet obtenir crèdit en condicions favorables, a tipus d'interès molt baixos. Krugman ens diu que d'entrada contesten amb vaguetats sobre la necessitat d'estalviar, igual que ho han de fer les famílies, fins que, un cop se'ls han desmuntat aquestes metàfores insubstancials, acaben confessant la raó que els mou: "Hem de disminuir les dimensions de l'estat". I és que, afegeix Krugman, l'objectiu a Gran Bretanya, com als Estats Units, ha estat el "d'utilitzar el pànic del dèficit com una excusa per desmantellar els programes socials". Potser sí, afegeix, que un cop comprovat el fracàs de l'austeritat s'acabarà anant a un pla B que permeti restablir l'economia. Però no hi farà res, "perquè la recuperació de l'economia no ha estat mai l'objectiu; la finalitat de l'austeritat és la d'aprofitar la crisi, no la de resoldre-la. I així segueix".

Hi ha, a més, un aspecte preocupant en les perspectives que se'ns presenten. Fins ara hem estat parlant només de la destrucció de l'estat del benestar. Però sembla que ens estem adreçant a una nova etapa en què el que es privatitzarà no serà solament la política, sinó l'estat mateix. Analitzant el procés de les privatitzacions dels serveis públics a Anglaterra, James Meek diu que el seu caràcter gradual oculta una metaprivatització: la dels ciutadans. El que es ven no són els serveis, sinó els ciutadans que estan obligats a pagar per tota una sèrie de serveis que el govern ha deixat que es degradin per justificar-ne la privatització.

No és solament l'estat del benestar el que està amenaçat, sinó l'estat democràtic mateix i la societat civil en què aquest se sosté. Tot apunta a un futur de retorn cap a la privatització total, com en

els temps feudals, on potser no pagarem impostos, sinó serveis de treball forçat a les empreses propietàries de tots els recursos i tots els serveis de què dependran les nostres vides.

El que m'interessa és que s'entengui que des de fa uns trenta-cinc anys s'ha iniciat una nova etapa en l'evolució de les nostres societats, que comporta canvis fonamentals: restriccions a la democràcia i al dret a la protesta, privatització dels serveis socials, destrucció dels sindicats, reducció dels impostos als grans negocis i a les grans fortunes... Haurem d'aprendre, així, que la història no és solament un relat de progrés continuat, sinó que ho pot ser també de regressió; que els guanys socials que creïem haver aconseguit en dos segles de lluites socials no estaven assegurats, i que si volem recomençar una nova etapa de progrés caldrà tornar a guanyar-los amb mètodes nous, perquè l'enemic ha après a neutralitzar els que usàvem fins avui.

Això em recorda el que va dir Walter Benjamin quan sostenia que calia arrencar la història de la il·lusió d'una continuïtat lineal i fer explotar la seva homogeneïtat, "omplint-la amb les runes, és a dir, amb el present". Podrem així superar la idea de progrés amb la "d'actualització" i aprendre a aproximar-nos al que ha estat, "tractant-lo, no de manera historiogràfica, com fins ara s'ha fet, sinó de manera política, amb categories polítiques". És, em penso, la tasca que els historiadors hauríem d'ajudar a fer.

Josep Fontana

Juliol de 2012